

Педагогічна освіта

УДК 376.064: 159.922.76–029:17

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.16987853>

**Соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми
потребами: етичний аспект**

Сівак Наталія Антонівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, Хмельницька
гуманітарно-педагогічна академія, вул.Проскурівського підпілля, 139
м.Хмельницький, Україна, 29000, natal.sivak76@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-2605-1781>

Гайдамашко Ірина Аркадіївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, Хмельницька
гуманітарно-педагогічна академія, вул.Проскурівського підпілля, 139
м.Хмельницький, Україна, 29000, irahaid@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0001-6655-6640>

Казакова Наталія Вікторівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, Хмельницька
гуманітарно-педагогічна академія, вул.Проскурівського підпілля, 139,
м.Хмельницький, Україна, 29000, natvikt@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0003-1499-3448>

Прийнято: 14.08.2025 | Опубліковано: 28.08.2025

***Анотація:** Розвиток інклюзивної освіти в Україні потребує не лише створення організаційних та методичних умов, а й усвідомлення етичного*

виміру взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами. Саме етична складова визначає якість педагогічного супроводу, забезпечує дотримання прав дитини, формує культуру толерантності та поваги в шкільному середовищі, що робить проблему особливо актуальною в умовах сучасних трансформацій системи освіти. **Мета.** Стаття спрямована на теоретичне обґрунтування етичних засад соціально-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами (ООП) та визначення перспектив їх упровадження у практику закладів загальної середньої освіти. Особливий акцент робиться на формуванні у педагогів, соціальних педагогів етичної компетентності, що забезпечує рівність, повагу до гідності, недискримінацію й толерантність у процесі інклюзивного навчання. **Методи.** У дослідженні застосовано аналіз і синтез науково-педагогічної літератури, порівняльно-правовий метод для з'ясування міжнародних та національних стандартів у сфері інклюзивної освіти, а також методи концептуалізації й узагальнення для окреслення перспектив практичного втілення етичних принципів. **Результати.** Встановлено, що етична складова інклюзивної освіти охоплює визнання унікальності кожної дитини, захист її прав та інтересів, дотримання конфіденційності, розвиток атмосфери прийняття у класному колективі та профілактику дискримінаційних практик. Доведено, що головними етичними проблемами залишаються баланс між рівністю та справедливістю, дилеми конфіденційності, узгодження інтересів дитини, родини й школи, а також подолання стереотипів у середовищі однолітків. **Висновки.** Етичний аспект соціально-педагогічного супроводу дітей з ООП є фундаментальною умовою становлення інклюзивної освіти. Його вдосконалення можливе через посилення підготовки педагогів, розробку практичного інструментарію для вирішення етичних конфліктів, інтеграцію етичної компетентності у професійні стандарти та формування нової культури партнерської взаємодії школи, сім'ї й громади. Саме такий підхід забезпечить не лише якісне навчання, а й

формування у суспільстві атмосфери гуманізму, рівності та соціальної справедливості.

Ключові слова: інклюзивна освіта, етичний аспект, соціально-педагогічний супровід, діти з особливими освітніми потребами, вчителі, соціальний педагог.

**Social-pedagogical support of children with special educational needs:
ethical aspect**

Nataliia Sivak

PhD in Pedagogics, Associate Professor

Associate Professor of the Pedagogy Department,

Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, Proskurivskoho Podpillya St.,

139, Khmelnytskyi, Ukraine, 29000, natal.sivak76@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0003-2605-1781>

Iryna Haidamashko

PhD in Pedagogics, Associate Professor

Associate Professor of the Pedagogy Department,

Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, Proskurivskoho Podpillya St.,

139, Khmelnytskyi, Ukraine, 29000, irahaid@ukr.net,

<https://orcid.org/0000-0001-6655-6640>

Nataliia Kazakova

PhD in Pedagogics, Associate Professor

Associate Professor of the Pedagogy Department,

Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, Proskurivskoho Podpillya St.,

139, Khmelnytskyi, Ukraine, 29000, natvikt@ukr.net,

<https://orcid.org/0000-0003-1499-3448>

Abstract: *The development of inclusive education in Ukraine requires not only the creation of organizational and methodological conditions but also a clear understanding of the ethical dimension of interaction with children with special educational needs (SEN). The ethical component determines the quality of pedagogical support, ensures the protection of children's rights, and fosters a culture of tolerance and respect within the school environment, which makes the issue particularly relevant in the context of ongoing transformations in the education system.* **Purpose.** *The article aims to provide a theoretical justification of the ethical foundations of socio-pedagogical support for children with SEN and to define the prospects for their implementation in the practice of general secondary education institutions. Special attention is given to the development of teachers' and social pedagogues' ethical competence, which guarantees equality, respect for dignity, non-discrimination, and tolerance in the process of inclusive learning.* **Methods.** *The study employs the analysis and synthesis of scientific and pedagogical literature, a comparative legal method to identify international and national standards in the field of inclusive education, as well as conceptualization and generalization methods to outline the prospects for practical implementation of ethical principles.* **Results.** *It has been established that the ethical dimension of inclusive education covers the recognition of each child's uniqueness, the protection of their rights and interests, adherence to confidentiality, the development of an atmosphere of acceptance in the classroom, and the prevention of discriminatory practices. It has been proven that the main ethical challenges remain the balance between equality and fairness, dilemmas of confidentiality, reconciling the interests of the child, family, and school, as well as overcoming stereotypes among peers.* **Conclusions.** *The ethical aspect of socio-pedagogical support for children with SEN is a fundamental condition for the development of inclusive education. Its improvement is possible through strengthening teacher training, developing practical tools for resolving ethical conflicts, integrating ethical competence into professional standards, and fostering a new culture of partnership among schools, families, and communities.*

Such an approach will ensure not only high-quality education but also the formation of an atmosphere of humanism, equality, and social justice in society.

Keywords: *inclusive education, ethical aspect, socio-pedagogical support, children with special educational needs, teachers, social pedagogue.*

Постановка проблеми. Досить актуальною проблемою на сучасному етапі постає проблема соціально-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти. Варто зазначити, що проблема навчання і виховання дітей з ООП вивчається широким колом науковців, які виокремлюють значне коло проблем у даному контексті. Серед основних проблем варто виокремити кадрове, матеріальне й організаційне забезпечення інклюзивної освіти. Ідеться про створення індивідуальних програм розвитку, залучення асистентів учителя, адаптацію освітніх програм, облаштування приміщень для дітей з порушеннями зору чи опорно-рухового апарату та багато іншого.

Не зважаючи на прийняття у 2017 році поправок до Закону України «Про освіту» (ст. 3, 6, 19, 20) та інших нормативних документів, які забезпечують організацію навчання і виховання дітей, що потребують створення особливих умов, працівники закладів загальної середньої освіти відчувають значний дефіцит практичного інструментарію для роботи із дітьми з ООП. Більше того, констатуватимемо той факт, що значна кількість представників колективів закладів освіти, батьків та й самих здобувачів освіти не були готові до того, що у класи прийдуть діти, з якими стандартні форми і методи будуть неефективними. Готовність до розвитку дитини з особливими освітніми потребами усіх важливих дорослих є однією із ключових вимог реформування системи української освіти різних рівнів. Звідси, заклади вищої освіти, які готують учителів, соціальних педагогів, асистентів вчителя, зобов'язані

адаптувати освітні програми саме до роботи майбутніх фахівців в умовах інклюзивної освіти.

Особливу роль у контексті нашого дослідження відіграють представники психологічної служби ЗЗСО: психологи та соціальні педагоги. Дані фахівці забезпечують психологічний комфорт дитини, допомагають їй адаптуватися, соціалізуватися, працюють із колективами батьків та дітей. Їхня підготовка дозволяє не лише зменшити рівень стресу й тривожності у дітей з ООП, а й формувати у здобувачів освіти загальнолюдські цінності: емпатію, повагу, здатність допомогти іншому. Саме завдяки цьому інклюзивна освіта стає простором виховання толерантності та людяності в усього дитячого колективу.

Варто зазначити, що перехід до інклюзивної моделі навчання не є просто зміною організаційних форм – це трансформація усього мислення суспільства, освітян, способу побудови освітнього середовища та системи взаємовідносин між учнями, батьками і школою.

Передусім важливо розуміти, що діти з ООП – це не окрема група, яка «випадає» зі шкільного колективу, це повноправні учасники освітнього процесу, які мають свої індивідуальні особливості, потреби, здібності й потенціал. Варто зазначити, що головною передумовою успішної інтеграції дітей з ООП у звичайні школи є сформованість у педагогів компетентностей щодо роботи з різними категоріями учнів, а також готовність адміністрації створювати сприятливі умови для розвитку кожної дитини, уміння забезпечувати психологічну підтримку, формувати толерантність серед однолітків, налагоджувати комунікацію з родинами учнів.

На нашу думку, кожен фахівець, який працює з дитиною з особливими освітніми потребами, має чітко виконувати свою функцію у комплексній підтримці, допомозі, соціалізації, розвитку, забезпечуючи соціально-педагогічний супровід здобувачів з ООП. У даному процесі етичний аспект відіграє чи не найбільш ключову роль, що зумовлено не лише необхідністю

забезпечення рівного доступу до освіти, а й глибинними змінами у філософії взаємодії з дитиною як суб'єктом права, розвитку та самореалізації. На нашу думку, головним орієнтиром у роботі з такою категорією дітей має бути повага до їхньої гідності, унікальності та права на рівні можливості, а основою всього освітнього процесу, беззаперечно, є партнерська взаємодія.

Сформованість етичних принципів у майбутніх вчителів, соціальних педагогів дозволяє уникнути типових проблем інклюзивного середовища: ситуацій непорозуміння, конфліктів або навіть прихованої дискримінації. Натомість професійна компетентність допомагає створити атмосферу прийняття, де дитина відчуває себе не «іншою», а частиною спільноти. Саме на цьому акцентує А. Колупаєва, наголошуючи, що інклюзія – це насамперед філософія рівності, а не лише набір організаційних заходів [9, с.15].

Отже, актуальність підготовки педагогів, психологів, соціальних педагогів і адміністрації школи до роботи з дітьми з ООП обумовлена кількома чинниками: потребою забезпечити якісну освіту кожній дитині; необхідністю формувати атмосферу прийняття й взаємоповаги; важливістю налагодження партнерства з родинами; прагненням уникнути формалізму та створити умови для реальної інклюзії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згідно із дослідженнями українських науковців, серед яких Г. Лактіонова, О. Безпалько, основою ефективного соціально-педагогічного супроводу є створення такого середовища, в якому дитина з ООП відчуває себе не об'єктом опіки, а активним учасником спільноти [16]. Для побудови інклюзивного середовища питання етики у соціально-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами є одним із ключових. Дану думку у своїх дослідженнях підкреслює Г. Лактіонова, наголошуючи на те, що етичні орієнтири діяльності соціального педагога повинні ґрунтуватися на принципах гуманізму, людиноцентризму, конфіденційності, толерантності, професійної відповідальності [11, с.57].

Так, В. Бондар підкреслює необхідність гуманістичної парадигми у взаємодії з дитиною, що передбачає створення умов для розкриття її потенціалу без порушення особистої автономії [1, с.75]. На думку Л. Савчук, етичний аспект соціально-педагогічної підтримки полягає у забезпеченні толерантності, партнерських відносин між педагогами, батьками та дитиною, що дає змогу мінімізувати ризики стигматизації [8, с.27]. Л. Колупаєва наголошує, що інклюзивна практика має ґрунтуватися на цінностях рівності й справедливості, де провідним є принцип «не нашкодь» та визнання права дитини на власний освітній маршрут [9, с.146]. Етичним обов'язком кожного члена колективу, на думку А.Колупаєвої, є створення середовища прийняття і підтримки, у якому пріоритетним є дотримання балансу між підтримкою і розвитком дитини з особливими освітніми потребами.

Досить детально розглядає етичну складову у соціально-педагогічній діяльності Р.Зозуляк-Случик, яка на її думку включає гуманізм, відповідальність, поняття обов'язку та совісті, моральні норми в усіх видах діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами [6, с.23].

Таким чином, сучасний науковий дискурс засвідчує, що етичний компонент соціально-педагогічного супроводу виступає фундаментальною умовою формування справжньої інклюзії.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Перспективи подальших наукових досліджень у сфері соціально-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами пов'язані з необхідністю конкретизації механізмів практичного втілення етичних принципів у повсякденній діяльності вчителів, соціальних педагогів та інших представників педагогічних колективів закладу загальної середньої освіти. Відкритим залишається питання готовності майбутніх учителів, соціальних педагогів до розв'язання етичних конфліктів у процесі інклюзивної освіти, а також визначення оптимальних способів поєднання індивідуальних освітніх потреб

дитини з інтересами дитячого колективу. Наукового обґрунтування потребує пошук ефективних моделей взаємодії з батьками та міждисциплінарної співпраці вчителів, психологів і соціальних педагогів у межах етичного супроводу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні етичних засад соціально-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами та визначенні ключових напрямів їх реалізації в освітньому процесі.

Постановка завдання передбачає:

- з'ясувати зміст і специфіку етичного аспекту супроводу дітей з особливими освітніми потребами;
- виявити основні етичні проблеми та суперечності, що виникають у практиці інклюзивної освіти;
- окреслити перспективи удосконалення етичної складової у діяльності педагогів та інших фахівців, залучених до супроводу дітей з ООП.

Результати дослідження. Етичний аспект соціально-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами є однією з фундаментальних складових інклюзивної освіти, оскільки саме він визначає характер взаємодії між педагогом, дитиною та її найближчим соціальним оточенням. Сутність етичної складової полягає у забезпеченні поваги до людської гідності дитини, створенні умов для її самореалізації та захисті права на рівний доступ до якісної освіти.

Варто зазначити, що етичні виміри супроводу в українській освіті безпосередньо спираються на міжнародні та національні гарантії прав дитини та особи з інвалідністю: Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю (КПОІ) – зокрема статтю 24 про право на інклюзивну освіту та «розумне пристосування» [10]; Саламанкську декларацію (UNESCO, 1994) як глобальний орієнтир інклюзивності [15]; Закони України «Про освіту» [2] і «Про повну загальну середню освіту» [3], а також Порядок організації інклюзивного навчання (КМУ № 957 від 15.09.2021) [13], Положення про інклюзивно-ресурсні центри (КМУ

№ 545 від 12.07.2017) [14] та інші. Зазначені нормативні документи визначають базові принципи – недискримінацію, доступність, активність як дитини, так і сім'ї в освітньому процесі, міжвідомчу взаємодію, задаючи рамки професійної поведінки фахівців.

До етичних рамок також належить дотримання приватності під час діагностики, складання індивідуальної програми розвитку (ІПР) та взаємодії з батьками/законними представниками обробка персональних та чутливих даних, що регулюється Законом України «Про захист персональних даних» [4]. Маємо на увазі законність цілей, інформованість суб'єктів, значимих дорослих для дитини, безпеку зберігання та контроль доступу до інформації. Окрім того, необхідними є розробка і затвердження внутрішніх положень школи/гімназії та команди супроводу щодо обмеженого доступу до ІПР, журналів спостережень, висновків ІРЦ; журналізація доступів; шифрування/захист електронних документів; розмежування педагогічних і медичних даних.

Варто зазначити, що етика соціально-педагогічного супроводу передбачає дотримання принципів гуманізму, толерантності, справедливості, конфіденційності та партнерської взаємодії, які формують основу професійної діяльності педагога у роботі з дітьми з ООП.

Передусім етичний аспект виявляється у визнанні унікальності кожної дитини, незалежно від наявності в неї психофізичних особливостей; повазі до особистісної гідності дитини, яка вимагає від педагога відмови від будь-яких форм дискримінації, стигматизації чи нав'язування негативних соціальних стереотипів; прийняття дитини такою, якою вона є, з урахуванням її індивідуального темпу розвитку, потреб та можливостей. Неприпустимими у колективах дітей є дискримінації та булінг, які вразливі категорії дітей переживають частіше. Обов'язком кожного члена педагогічного колективу є активна соціальна профілактика та викорінення булінгу як такого. МОН України у своїх рекомендаціях (лист № 1/9-692 від 27.10.2020) акцентує на тому, що

превенція насильства і булінгу є не лише правовим, а й етичним обов'язком педагогічних працівників, адже мова йде про безпеку та психологічне благополуччя кожної дитини.

Варто зазначити, що у процесі соціально-педагогічного супроводу гостро стоїть питання справедливого розподілу ресурсів, доступності спеціалізованих послуг та забезпечення належної підтримки вчителів, соціальних педагогів, асистентів вчителів/дитини. Недостатня увага до цих аспектів може призвести до формального підходу до інклюзії та порушення прав дитини.

Важливою складовою соціально-педагогічного супроводу є також захист прав та інтересів дитини. Оскільки, соціально-педагогічна практика нерідко стикається з ситуаціями, коли потреби дітей з ООП можуть ігноруватися або ставитися у залежність від інтересів більшості. У цьому контексті педагог має вибудувати систему роботи як з кожною окремою дитиною, так і колективом здобувачів освіти, де не будуть порушуватися права на доступність освітніх ресурсів, на участь у колективному житті класу, на підтримку у формуванні позитивної самооцінки та соціальної ідентичності.

Учителі та соціальні педагоги мають усвідомлювати, що будь-які дані про стан здоров'я, особливості розвитку чи результати психолого-педагогічної оцінки є інформацією підвищеної чутливості, яка підпадає під захист Закону України «Про захист персональних даних» [4] і може використовуватися лише для забезпечення освітнього процесу та належної підтримки. Це означає, що педагог не має права розкривати деталі діагнозу дитини ні іншим учням, ні їхнім батькам, адже подібна практика призводить до порушення етичних норм і підсилює соціальне маркування. Натомість у центрі уваги мають бути освітні потреби учня, адаптації та модифікації навчального процесу, які допомагають йому реалізувати потенціал. Саме тому у складанні індивідуальної програми розвитку важливо чітко фіксувати не лише цілі та форми підтримки, а й позицію

самої дитини, що відповідає положенням Конвенції ООН про права дитини щодо права бути вислуханою і брати участь у процесі, який її стосується.

Особливу увагу, на нашу думку, необхідно звернути на проблему етичних дилем, які виникають у процесі інклюзивної освіти. Такими, зокрема, є ситуації, пов'язані з пошуком балансу між індивідуальними потребами дитини з ООП та інтересами учнівського колективу; узгодженням очікувань батьків із можливостями освітнього закладу; співпрацею між педагогами, психологами та соціальними педагогами, коли виникає різне бачення шляхів розвитку дитини. Етичний аспект у цьому випадку полягає в орієнтації на принцип справедливості, партнерства і пошуку компромісних рішень, які б максимально сприяли інтересам дитини.

На жаль, будемо констатувати той факт, що діти, батьки нормотипових дітей і суспільства загалом, у недостатній мірі ще приймають дітей з ООП, тому досить частими є певні прояви стигматизації і дискримінації цих дітей у класах. Саме від членів педагогічних колективів, від їхнього ставлення до інклюзії, від їхніх поглядів і переконань, зрештою, від їхньої освіченості залежить недопущення дискримінації та стигматизації дітей, врахування їхніх індивідуальних можливостей і потреб, створення сприятливого середовища для їх розвитку та соціалізації. Особливого значення набуває дотримання конфіденційності та професійної етики педагогів та фахівців, які здійснюють психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини та надають рекомендації щодо індивідуальної програми розвитку. Як підкреслює В. Бондар, ефективність інклюзивної освіти залежить не лише від організаційно-методичних умов, а й від морально-етичної готовності педагогів до прийняття дитини з її особливостями [1, с.80]. Більше того, морально-етичні орієнтири членів педагогічних колективів, поєднання професійної відповідальності з глибокою гуманістичною позицією щодо унікальності кожної дитини, що виявляється у визнанні її гідності, рівності можливостей і необхідності індивідуального підходу,

визначають ефективність соціально-педагогічного супроводу дитини з ООП. Водночас Л. Савчук наголошує, що етичні засади професійної діяльності передбачають формування у вчителів здатності діяти з позицій добра, справедливості та милосердя, уникаючи будь-яких форм упередженості [8].

Аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження, власні спостереження дозволяють зазначити, що батьки дітей з ООП досить часто потребують психосоціальної підтримки від фахівців, маючи незаперечний вплив на фізичний і моральний стани дітей, на їхнє сприйняття дійсності, себе, власного «Я» тощо. У даному контексті важливо розвивати співпрацю з батьками, сприймаючи їх як рівноправних партнерів, а в свою чергу, взаємодія членів педагогічних колективів з батьками має базуватися на партнерських відносинах, де панують взаємна повага, відповідальність, бажання максимально розвинути і соціалізувати дитину, але водночас усвідомлювати, що у випадках розбіжностей між позицією батьків і найкращими інтересами дитини пріоритет має залишатися за інтересами дитини, що відповідає Загальному коментарю № 14 Комітету ООН з прав дитини. Такий підхід часто стає етично складним для педагога, проте саме він забезпечує дотримання прав дитини і запобігає формалізації інклюзії.

Тобто, питання педагогічної взаємодії в інклюзивному середовищі відіграє надважливу роль. Етичний виклик полягає в тому, щоб з одного боку – створювати атмосферу прийняття і безпеки для дитини з ООП, а з іншого – забезпечувати баланс інтересів усіх учасників освітнього процесу.

У роботі з дітьми з особливими освітніми потребами специфічною є організація їхнього процесу навчання і виховання через принцип «розумне пристосування», який закріплений у Законі України «Про освіту» та Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Для вчителя і соціального педагога це означає постійний пошук оптимальних шляхів організації освітнього середовища: адаптація завдань, використання допоміжних засобів, зміна методів

навчання без заниження очікувань щодо результатів і т.д. Етично неприпустимо ставитися до дитини як до такої, що апріорі не здатна досягти успіхів, адже це суперечить принципу гідності та рівності.

Специфіка організації освітнього процесу дітей з ООП полягає ще й у тому, що вчителю та соціальному педагогові доводиться постійно балансувати між правовими нормами, професійними кодексами й реальними потребами дитини, і саме від їхньої етичної компетентності залежить, чи стане заклад загальної середньої освіти простором підтримки, розвитку і безпеки.

Таким чином, розглядаючи етичну складову у соціально-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами ми виокремлюємо: повагу до гідності та унікальності дитини, захист її прав та інтересів, дотримання принципу конфіденційності, подолання дискримінаційних проявів, вирішення етичних дилем у процесі взаємодії всіх учасників освітнього процесу, дотримання норм цифрової етики та врахування культурних і релігійних особливостей сім'ї. Реалізація цих принципів у закладі освіти є запорукою не лише якісної освіти для дітей з ООП, але й формування у суспільстві атмосфери гуманізму, рівності та соціальної справедливості.

Окрім названих нами специфічних етичних аспектів у соціально-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами методично доцільним для членів педагогічних колективів буде орієнтація на сильні сторони та здібності дитини, підкреслюючи її успіхи, а не акцентуючи увагу на труднощах; використання практики активного слухання та емпатійної підтримки, що допомагає дитині відчувати власну значущість;

Серед основних етичних проблем та суперечностей, які виникають унаслідок поєднання різних очікувань учасників освітнього процесу, ми виокремили:

- необхідність дотримання прав дитини з особливими освітніми потребами та реальних можливостей закладів освіти; дотримання своєрідного балансу між

рівністю та справедливістю, де педагогічні працівники мають забезпечувати рівні умови доступу до якісної освіти усіх школярів, однак, потреби дітей з ООП часто вимагають додаткових ресурсів і диференційованого підходу, що може викликати почуття несправедливості серед інших учнів чи їхніх батьків;

- забезпечення конфіденційності, права на приватність та надання суб'єктам освітнього процесу необхідної інформації про дитину з ООП, маємо на увазі, що досить часто розуміння ситуації, стану сприйняття дійсності конкретною дитиною приходить із отриманням однокласниками знань про дану хворобу чи стан організму учня з ООП (виникає етична дилема щодо необхідності, доцільності, кількості поширення інформації про дитину);

- автономія, самовизначення дітей з ООП та надмірна опіка зі сторони вчителя, соціального педагога, асистента вчителя/дитини, батьків, внаслідок чого створюється напруга між прагненням підтримати та необхідністю надати дитині свободу у виборі;

- балансування між вимогами родини, потребами самої дитини та освітніми стандартами, адже досить часто батьки мають завищені або занижені очікування щодо можливостей дитини та ролі школи у її розвитку і в окремих випадках може з'являтися конфлікт інтересів, коли думка батьків не збігається з педагогічною оцінкою ситуації;

- розвитку культури інклюзії, виховання толерантності, що ставить членів педагогічного колективу перед дилемою: наскільки активно вони повинні втручатися у стосунки дітей, аби не порушити природні процеси соціалізації.

Загалом етичні суперечності в інклюзивній освіті зумовлені необхідністю узгоджувати принципи гуманізму, рівності та поваги до гідності кожної дитини з реальними обмеженнями освітнього середовища. Вирішення цих проблем вимагає від педагогів високої моральної культури, постійної рефлексії власних дій та готовності до діалогу з усіма учасниками освітнього процесу.

Висновки. Перспективи вдосконалення етичного компонента в діяльності педагогів та фахівців, залучених до супроводу дітей з ООП, безперечно пов'язані з формуванням етичної компетентності на всіх рівнях професійної підготовки. Адже професійна етика педагога, який працює в інклюзивному класі, – це не абстрактна частина його кваліфікації, а невід'ємна складова гуманістичного спрямування його дій і комунікативної культури. Як зазначає Н.Матвеева, професійна етика вчителя інклюзивного закладу освіти полягає у змісті педагогічної взаємодії [12, с.123], і підвищення її ефективності тісно пов'язане зі складниками етичності та естетики педагогічного спілкування, що безпосередньо впливають на комфорт і розвиток дитини з ООП.

Суттєвою перспективою є чітке нормативне закріплення етичних ролей педагога у законодавстві. Зокрема, у Законі України «Про освіту» передбачено обов'язок поважати гідність і права всіх учасників освітнього процесу, що формує правове підґрунтя для етичної поведінки освітян [2], відкриваючи шлях до формулювання вимог до етичної компетентності на рівні професійних стандартів, посадових інструкцій та нормативних документів.

Ще одним надважливим напрямом є цілеспрямований розвиток етичної компетентності майбутніх вчителів, соціальних педагогів в закладах вищої освіти. У статті К. Ярощук обґрунтовано необхідність впровадження спеціальних дисциплін таких як «Професійна етика» чи «Етичні проблеми інклюзивної освіти» з метою формування теоретичних знань і практичних умінь у сфері етики інклюзивної педагогіки [20, с.131].

Також ми вбачаємо перспективу вдосконалення етичного компоненту соціально-педагогічного супроводу дітей з ООП через інтеграцію інклюзивної компетентності та етики у професійні стандарти. Так, науковці Є. Клопота та О. Клопота обґрунтовують важливість включення етичних аспектів (поваги, толерантності, рівності, партнерства) у склад компетенції, необхідної для якісної організації інклюзивного освітнього процесу [7, с.119].

Отже, поєднання підходів: нормативного, підготовчого (академічного) і компетентнісного створюють фундамент для сталого впровадження етичних стандартів у діяльності вчителів, соціальних педагогів, психологів, асистентів, фахівців ІРЦ. Йдеться про створення системи, де етична компетентність від початкової підготовки до щоденного практичного застосування становить невід’ємну складову професіоналізму.

Список використаних джерел

1. Бондар В. І. Інклюзивне навчання та підготовка педагогічних кадрів для його реалізації. Психокорекційна педагогіка: хрестоматія: навч. посіб.: в 2 т. / Н. П. Альонкіна, С. І. Геращенко, В. І. Бондар [та ін.]; за ред. В. М. Синьова; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. Т. 1. С. 73-82. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32851/Psykhokorekt.%20Pedagogika_2017_v.1.pdf?sequence=1
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> Закон України «Про захист персональних даних». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
4. Заярнюк О. В. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та шляхи вирішення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент : зб. наук. пр. Одеса, 2015. Вип. 11. С. 190-193.
5. Зозуляк-Случик Р. В. З Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах: монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. 460 с.
6. Клопота, Є., Клопота, О. Інклюзивна компетентність як чинник ефективності професійної діяльності фахівців педагогічної та соціально

психологічної сфери. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2021. 1(13), С. 118-124. <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i13.87>

7. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їхнього навчання : наук.-метод. посіб. Вид. доповн. та переробл. К. : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. С. 27.

8. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 232 с.

9. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (КПОІ). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

10. Лактіонова Г. Щастя і сучасна освіта: інформація до роздумів [Електронний ресурс]. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 2. С. 58-68. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2014_2_10

11. Matveieva, N. Професійна етика вчителя інклюзивного освітнього закладу. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2021. (24), 122-132. <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2021.24.255909>

12. Постанова «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>

13. Постанова «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>

14. Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text

15. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.; За заг. ред.: І.Д.Зверевої, Г.М.Лактіонової. К: Наук, світ, 2004. 256 с.

16. Таран А. Особливості спілкування в інклюзивному освітньому середовищі. *Соціальна робота та соціальна освіта / Уманський державний*

педагогічний університет імені Павла Тичини. 2022. №1(8). С.105-112.
DOI:[https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(8\).2022.262654](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(8).2022.262654)

17. Чайковський М. Є. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі : монографія. К.: Університет «Україна», 2015. 436 с.

18. Чупахіна С. Впровадження інклюзивної освіти в Україні: реалії та перспективи. *«Освітній простір України»/ Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника.* 2017. №9. С.193-198. DOI:
<https://doi.org/10.15330/esu.9.193-198>

19. Ярощук, К. І. Професійно-етичні аспекти підготовки майбутнього педагога інклюзивного освітнього закладу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.* Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи : зб. наук. праць / Міністерство освіти і науки України, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 87. С. 130-133. DOI
<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.87.26>